

music-hall Variété-theater met komische acts, pantomime en cabaretseke zangnummers die elkaar snel afwisselen (vandaar 'gevarieerd theater').

het Nieuwe Bouwen Benaming die in Nederland tussen 1925 en 1940 gebruikt wordt voor moderne architectuur beïnvloed door Bauhaus en CIAM, met een belangrijke rol voor glas, staal en beton.

ragtime Gecomponeerde pianomuziek met in het ritme verrassende en afwijkende accenten. 'Ragged time' betekent 'verscheurde maat'.

ready made Letterlijk: kant-en-klaar. Begrip in de beeldende kunst waarbij alledaagse voorwerpen tot kunst verheven worden. Beroemd voorbeeld is het 'urinoir' (1917) van Marcel Duchamp.

spiritual Geestelijk lied van de zwarte Amerikaanse bevolking. Ontstaan in de negentiende eeuw op de plantages waar de zwarten als slaven werkten en beïnvloed door de psalmen van de blanke bevolking. In vergelijking met de gospels: ernstiger van toon en inhoud.

Stanislavski-methode Methode, ontwikkeld door Konstantin Stanislavski, die acteurs stimuleert zich volledig te vereenzelvigen met hun rol. Ook bekend als The Method.

de Stijl Groepering Nederlandse kunstenaars rond het tijdschrift 'De Stijl'. Uitgaande van strenge vormgeving formuleerde De Stijl uitgangspunten voor beeldende kunst, architectuur en toegepaste vormgeving.

stomme film Film zonder direct opgenomen geluid. De eerste films werden bij vertoning vaak begeleid door livemuziek of een verteller.

suprematisme Schilderstijl ontwikkeld door de Russische kunstenaar Malevich. Volledig abstracte kunst met geometrische figuren als vormelementen. Doel: opwekken van pure — niet aan de werkelijkheid gekoppelde — gevoelens.

surrealisme Beweging in beeldende kunst, literatuur en film ontstaan in 1925. Het surrealisme roept op tot het verbeelden en uitbeelden van een hogere realiteit achter de uiterlijke verschijningsvorm, met veel belangstelling voor dromen, visioenen en erotische fantasieën. Filmmakers gebruiken seksuele verlangens en extase, geweld, godslastering en bizarre humor om bij de toeschouwer ongekende gevoelens op te wekken. In de literatuur wil men Westerse maatschappij veranderen, vooral door poëzie.

swing Jazzvorm die zeer populair is van 1930 tot 1950. Swing is dansmuziek die wordt uitge-

voerd door grote orkesten (bigbands), eventueel aangevuld met een zanger of zangeres.

trompe l'oeil Het zo nabootsen van voorwerpen op schilderijen dat de beschouwer de illusie krijgt dat wat hij/zij ziet 'echt' is. Letterlijk: 'vergissing van het oog'.

twaalftoonssysteem Een compositietechniek die uitgaat van een toonreeks, opgebouwd uit de twaalf chromatische tonen binnen het octaaf, waarbij alle tonen gelijkwaardig zijn. Componist: Arnold Schönberg.

western Een van de oudste — van oorsprong Amerikaanse — filmgenres. Conflictsituaties, geplaatst in de periode dat Amerikaanse pioniers naar het westen trekken, worden uitgevochten in actiescènes.

Hoofdstuk 9 Massacultuur

abstract expressionisme Amerikaanse stroming in de beeldende kunst die opkomt vanaf 1946. Kenmerkend zijn expressiviteit, improvisatie en grote formaten. Kunstenaars: o.a. Jackson Pollock, Mark Rothko.

backbeat Ritme met accenten op de tweede en vierde tel van de vierkwartsmaat. Vormt de basis van veel nummers in de popmuziek.

beatmuziek Britse rock-'n-roll-variant die ontstaat rond 1963. Mix van rock-'n-roll, rhythm-and-blues en soul. Artiesten: o.a. The Beatles.

bebop Rauwe, snelle jazzstijl met veel improvisatie, meestal uitgevoerd in een kleine bezetting van drums, bas, piano, saxofoon en trompet. Artiesten: o.a. Charlie Parker.

blockparty Spontaan straatfeest met muziek en dans, populair tijdens de opkomst van de hiphopcultuur in de Verenigde Staten rond 1976.

Bollywood Bijnaam van een van de grootste film-industrieën ter wereld gesitueerd rond de stad Mumbai (voorheen Bombay) in India.

breaks Instrumentale tussendelen van een popnummer. Breaks van bestaande platen vormen vaak de basis voor hiphopmuziek.

cliffhanger Spannende scène in tv-serie die abrupt wordt onderbroken, waardoor de kijkers de verdere ontwikkelingen — na het reclameblok of in de volgende aflevering — ook willen bekijken.

conceptalbum Popplaat waarbij de nummers met elkaar verbonden zijn door een overkoepelend thema of verhaal.

conceptuele kunst Kunst waarbij niet de esthetiek of de vorm, maar het idee of het artistieke

- concept dat de kunstenaar wil overbrengen vooropstaat. Komt sterk op vanaf 1960.
- cool jazz** Tegenhanger van de bebop rond 1950. De cool jazz klinkt helder en de puurheid van klank staat voorop. Artiesten: o.a. Miles Davis.
- dance** Elektronische dansmuziek die opkomt vanaf 1980. Kenmerkend voor dance is de prominente rol voor het ritme en de bas. Artiesten: o.a. Frankie Knuckles, Daft Punk.
- deep focus** Filmtechniek waarbij objecten of mensen zowel op de voorgrond als op de achtergrond scherp zijn.
- dj** Afkorting van diskjockey: iemand die platen draait bij dansfeesten of zorgt voor de muzikale ondersteuning bij hiphop-optredens.
- easy listening** Toegankelijke muziek voor een breed publiek, achtergrondmuziek.
- eclectisch** Combinatie van verschillende stijlen of stromingen.
- existentialisme** Twintigste-eeuwse stroming in de filosofie die leert dat de mens de zin van het leven niet kent. Het feit dat hij bestaat (existeert) is op zich al zinvol. Filosofen: o.a. Jean-Paul Sartre en Albert Camus.
- falsetstem** Zangtechniek waarbij er niet met de borststem maar met de kopstem (in het falsetregister) gezongen wordt.
- film noir** Duister misdaadverhaal. Genre uit de klassieke periode van de Hollywoodfilm.
- flashback** Techniek uit de film en de literatuur waarbij de kijker of lezer tijdelijk naar het verleden wordt teruggenomen.
- frasering** Muziekterm die duidt op de manier waarop een muzikant of zanger ritmische accenten en pauzes plaatst binnen een muzikale frase.
- funk** Soulvariant waarbij het accent ligt op de ritmesectie en de dansbare herhaling van muzikale elementen. Artiesten: o.a. James Brown.
- gamelanmuziek** Indonesische muziekstijl waarbij er een hoofdrol is weggelegd voor slag-instrumenten zoals drums, xylofoons en gongs.
- global village** Letterlijk: wereldwijd dorp. Door de opkomst van de massamedia kunnen mensen gemakkelijker communiceren en daardoor verandert de wereld in een 'groot dorp'.
- happening** Kunstzinnige of politieke actie in de openbare ruimte waarin het publiek vaak een actieve rol speelt. Komt op rond 1960. Kunstenaars: o.a. Allen Kaprow.
- headspin** Stijlfiguur uit de breakdance waarbij de danser ronddraait op zijn hoofd.
- house** Elektronische dancemuziek die opkomt in Chicago rond 1980. Typerend voor house is de basdrum op elke tel van de vierkwartsmaat.
- hyperrealiteit** Concept van de filosoof Jean Baudrillard om aan te geven dat er door de overdaad aan (media)beelden geen zinvol onderscheid meer te maken is tussen beeld en realiteit.
- interactiviteit** Term die vaak gebruikt wordt met betrekking tot digitale technologie en die duidt op programmatuur waarbij de gebruiker en de technologie op elkaar reageren.
- Kathak** Klassieke dansvorm uit India met veel aandacht voor ritmisch voetenwerk, waarbij dansers vaak belletjes aan de enkels dragen.
- locatietheater** Theatervorm waarbij er gespeeld wordt op een plaats waar normaal geen theatervoorstellingen worden gegeven.
- mc** Master of Ceremonies, ook wel rapper genoemd.
- melodrama (film)** Filmgenre met sentimentele verhalen waarbij het vaak draait om stereotype karakters en het oproepen van sterke emoties.
- method acting** Acteertechniek waarbij de acteur zich volledig probeert in te leven in het personage. De acteur maakt gebruik van zijn eigen emoties en ervaringen om de uitvoering zo levensecht mogelijk te laten zijn.
- minimale kunst** Kunstvorm die zich zowel manifesteert in de muziek, dans en beeldende kunst. Uitgangspunt is dat de maker werkt met uiterst spaarzame middelen. Kunstenaars: o.a. Donald Judd (beeldend), Steve Reich, Terry Riley, Philip Glass (muziek), Lucinda Childs (dans).
- musical** Muzikaal theaterspektakel voor een groot publiek waarin zang, muziek, dans en toneelspel wordt gecombineerd.
- over-all compositie** Begrip uit de schilderkunst voor een doek dat bijna geheel beschilderd is, maar waar geen enkele compositorische richting dominant is.
- performance** Kunstwerk dat in de vorm van een (theatrale) actie aan het publiek wordt gepresenteerd. Meestal is de handeling niet verhalend en kan het publiek in en uit lopen. Kunstenaars: o.a. Joseph Beuys, Marina Abramović.
- piece** Term uit de graffiti voor een grote muurschildering.
- postmodernisme** Stijlaanduiding in de kunsten die geldt als tegenhanger of opvolger van het modernisme. Postmodernisten combineren vaak stijlen en stellen 'modernistische' waarden als originaliteit, vernieuwing en het bestaan van één enkele waarheid ter discussie, vaak met humor en ironie. Kunstenaars: o.a. Robert Venturi (architectuur), Jeff Koons (beeldende kunst), Grace Jones (muziek), Quentin Tarantino (film).

- psychedelische rock** Benaming voor progressieve rockmuziek die ontstaat vanaf 1960, waarin geëxperimenteerd wordt met afwijkende instrumenten en met geluidstechnische foefjes. 'Psychedelisch' verwijst naar de drugsroes waar de muzikanten door beïnvloed zijn of die ze willen verbeelden. Artiesten: o.a. Jimi Hendrix.
- pulpfilms** Goedkoop gemaakte commerciële genrefilm die als weinig bijzonder of vernieuwend beschouwd wordt. Bekende pulpgenres zijn kungfufilms uit Hongkong en goedkoop gemaakte actie- en horrorfilms.
- punk** Muziekstroming, ontstaan rond 1974 in de VS en Groot-Brittannië als reactie op de populaire commerciële popmuziek. Kenmerkend zijn een ongepolijste sound, een eenvoudig instrumentarium en simpele akkoordenschema's. Artiesten: o.a. The Ramones, Sex Pistols. In breder verband: benaming voor jongerencultuur die zich, wat betreft ideeën en uiterlijk, afzet tegen middelmaat en burgerlijkheid.
- pure dans** Moderne dansvorm waarbij de dansbewegingen zelf zowel inhoud als onderwerp zijn en dus niet iets anders uitdrukken. Grondlegger is Merce Cunningham, verder ontwikkeld door Judson Dance Theatre.
- re-enactment** Het uitbeelden of naspelen van historische gebeurtenissen.
- rhythm-and-blues** Afro-Amerikaanse dans- en amusementsmuziek waarin jazz, gospel en blues samensmelten. Wordt gezien als voorloper van de rock-'n-roll.
- rockabilly** Muziekstijl ontstaan binnen de vroege rock-'n-roll, waarbij de sound wordt bepaald door een staande bas, een gitaar en een minimaal drumstel.
- rock-'n-roll** Muziekgenre ontstaan rond 1955 uit rhythm-and-blues en country. Wordt wel gezien als het moedergenre van alle popmuziek. Artiesten: o.a. Chuck Berry, Elvis Presley.
- samples** In de muziek: bestaande opnamen die gebruikt worden om nieuwe composities mee te maken.
- scratchen** Techniek uit de hiphopcultuur waarbij een platenspeler als muziekinstrument wordt gebruikt. Door het ritmisch met de hand heen en weer bewegen van een grammofoonplaat kan de scratcher ultrakorte stukjes muziek of geluid ritmisch herhalen.
- screwball comedy** Komisch liefdesverhaal. Genre uit de klassieke periode van de Hollywoodfilm.
- seriële muziek** Uitbreiding van de twaalftoons-techniek waarbij niet alleen de noten in reeksen worden vastgelegd, maar ook de toonduur, sterkte, klankkleur en articulatie. Componisten: o.a. Karlheinz Stockhausen.
- sober theater** Theatervorm, ontwikkeld door Jerzy Grotowski, zonder decor, kostuums, licht en grime. Het draait om de acteur die op zoek gaat naar zijn innerlijke kern en die prijsgeeft aan het publiek.
- soul** Zwarte popmuziek ontstaan uit gospelzang en rhythm-and-blues. Artiesten: o.a. James Brown.
- stencils** Graffititerm voor muurschilderingen die gemaakt zijn met behulp van sjablonen.
- street art** Term voor (vaak ongevraagd aangebrachte) visuele uitingen in de openbare ruimte.
- suspense** Suspense betekent 'spanning', maar in de film is de term verbonden met regisseur Alfred Hitchcock. Suspense ontstaat als de kijker meer informatie krijgt dan de spelers.
- tags** Graffititerm voor een kleine grafische handtekening, gemaakt met marker of spuitbus.
- techno** Elektronische dansmuziek die tegelijkertijd (rond 1980) opkomt met de house, in de stad Detroit. Techno klinkt minimalistischer en industriëler dan house.
- theater van de wreedheid** Ruige theatervorm bedacht door Antonin Artaud. Door acteurs fysiek uit te putten probeert Artaud de rationele controle weg te nemen en hen te laten spelen vanuit het onderbewuste.
- theaterinstallatie** Een architectonisch ontwerp op locatie waarin of waaromheen theaterscènes worden gespeeld.
- triphop** Trage, sfeervolle variant van hiphop, vaak met zang in plaats van rap. Artiesten: o.a. FKA Twigs.
- uptempo** Muziekterm die duidt op muziek met een hoog tempo.
- virtual reality** Met de computer (computeranimatie) gemaakte kunstmatige wereld.
- vj** Afkorting van videojockey. In navolging van de dj's mixt de vj bestaand of eigen materiaal tot nieuwe beelden die als ondersteuning voor de muziek worden geprojecteerd.
- vlakkevloertheater** Theater zonder verhoogd podium, waarbij het publiek meestal vanaf een oplopende tribune op het speelvlak kijkt.
- windmill** Basisbeweging uit de breakdance waarbij de danser met de rug op de grond cirkels draait en de benen gespreid als molenwieken door de lucht zwaaien.
- zeefdruk** Grafische druktechniek waarbij drukinkt door een fijnmazige zeef gedrukt wordt, veel gebruikt voor het bedrukken van verpakkingen en textiel.